

ילדים ונערים בסיפורי א"ב יהושע – מאפיינים תוכניים וצורניים*

תקציר

הופעת ילדים ונערים כסובייקטים – קשורה להתפתחויות היסטוריות וספרותיות, ואופיינית במיוחד לספרות המודרנית והפוסט-מודרנית.

ביצירות א"ב יהושע מופיעים ילדים על רקע התמורות ביצירתו במעבר מכתבה אלגורית – לכתבה מטריאליסטית וראליסטית. עיצוב דמויות ילדים קשור לפרדיגמת-העקדה – כמובא בביקורת. רוב הילדים נולדו בנסיבות מיוחדות – כהטרמה אפית לסבלם בעתיד:

מחד גיסא, רבים מהם סובלים ממגבלות ומחֲסָרִים שונים; מאידך גיסא, קיים גם אפיון דומיננטי של ויטליות, הילה ארוטית וחוץ רב, והם מעוצבים על רקע של דרמה. הצעירים מתמודדים בהצלחה עם נסיבות-חיים קשות, ובמיוחד – עם מבוגרים בעלי צורת-התייחסות מחפצנת. בשונה מהיסוד המִסְפֵּי, האופייני לדמויות מבוגרים רבות – אישיותם של הילדים נושאת חותם של אמת, ולכן חלק מהם מתפקדים כמסִפְּרִים-עֵדִים אמינים.

קיים שוני מהותי בין עיצוב דמות הילד לבין עיצוב דמות המבוגר:

דמויות-המבוגרים ביצירותיו השונות של יהושע – מאופיינות בפערים ונְהִיָּוֹת, ועיצובן הראליסטי לוקה בחסר, ועל כן נוטים המבקרים לפרש את הדמויות בדרך אידאית.

לעומת זאת, דמויות הילדים והנערים, הן מציאותיות, וניתן להבינן כדמויות פרטיות, אם כי האופציה האלגורית או הסמלית – אפשרית אף היא.

הפן הראליסטי וגם האופטימי בדמויות הילדים, שמאזן את יסודות ההרס והעיוות שבדמויות המבוגרים – מאפשר ליהושע להעמיד תמונת-עולם ראליסטית ומימטית.

תאריכים: ראליזם; עיצוב דמויות; מודרניזם; מספר-עד; אלגוריה.
מילות מפתח: א"ב יהושע; ניצה בן-דב; רבקה שאול (בן-צבי); עקדה; ילדים בספרות; נערים בספרות; סובייקט; חיפצון.

* מעובד על-פי פרק מעבודת דוקטור 'מעמד הדמויות בסיפורי א"ב יהושע', אוניברסיטת בר אילן, תשס"ו (בהנחיית פרופ' הלל וייס).

ריבוי ילדים ונערים ביצירות א"ב יהושע הנו חלק מתופעה ספרותית כלל-ישראלית של העמדת דמויות צעירות במרכזן של יצירות-סיפורת.¹

טל יניב גורסת, שתופעה זו קשורה בהתערערות המספר הסמכותי ובהעדפת נקודות-מבט יחסיות וסובייקטיביות, שאין בהן יומרה להכלת אמת מוחלטת.² כמו-כן, קיים קשר בין הופעת ילדים ונערים בסיפורת-המבוגרים לבין התמורות במעמד-הילד בהיסטוריה.³

בסיפורת האירופית הקלסית כמעט אין ביטוי לילדים – כסובייקטים : הופעתם, הקשורה לנסיבות-העלילה, מעוצבת על-ידי מספר חיזוני, המייצג נקודת-מבט שמעבר לדמות.

למשל, ברומנים של ג'יין אוסטון מוזכרים ילדים לרוב, אולם אין בהם תיאור פנימי של ילד כל שהוא. כך – גם ברומנים של בלזק. הרומן הלירי *ג'יין אייר*,⁴ המתאר את החיים הנפשיים של המספרת הגיבורה בהיותה ילדה, הוא יוצא-דופן בספרות המאה התשע-עשרה, הן במובן זה והן במובנים אחרים. אולם כבר על סף המאה העשרים, *בית בודנברוק*⁵ של תומס מאן, ובטוניו קרגר⁶ של סופר זה – מגולמות נקודות-מבט פנימיות של ילדים ונערים צעירים.⁷

בסיפורת העברית הקלסית ניתן לציין את *ספיח*⁸ של ביאליק, *שברירים*⁹ ו*תרמית*¹⁰ של דבורה בארון או *המטפחת*¹¹ של עגנון – כיצירות, שמעמיקות בחיי הנפש של ילדים.

בסיפורת הישראלית המודרנית והפוסטמודרנית – רווחת ביותר הופעת ילדים כגיבורי-יצירות; למשל, *באופק*¹² של בנימין תמוז, *בספר הדקדוק הפנימי*¹³ של גרוסמן, וכמובן – בסיפורי אתגר קרת.¹⁴

הופעת ילדים בסיפורי יהושע כרוכה בתמורות, שעברו על כתיבתו :

1. בקטגוריה הזאת כללתי את כל טווח-הגילאים, המשתייכים למושג "קטין", החל מפעוט ועד נער בגיל ההתבגרות.
2. ראו: ט' יניב, 'יצוגו ומשמעותו של עולם הילדות בספרות ישראלית בת זמננו', עבודת מוסמך, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן, תשנ"ד, עמ' 11-10.
3. סלינה משיח מציגה שתי השקפות על מעמד הילד: מצד אחד, ההשקפה, שהילדות נתגלתה לאחר ז'אן ז'אק רוסו, בעוד שבתקופות קודמות לא נתפס הילד כסובייקט, אלא כנגזרת של המשפחה. קיימת טענה, שמושג הילדות שמקורו ברומנטיקה הנו הפשטה, שאינה מכירה במאפיינים הפרטיקולריים. ראו: ס' משיח, *ילדות ולאומיות: דיוקן ילדות מדומיינת בספרות העברית לילדים, 1948-1790*, תל-אביב תש"ס, עמ' 24-25.
- על התמורות במעמד הילד בהיסטוריה – ראו גם נ' ניר, 'מוטיב הילד בספרות העברית מנפתלי הרץ ויזל ועד עגנון', עבודת מוסמך, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן, עמ' 1-3.
4. ראו: ש' ברונטה, *ג'יין אייר*, ש' פרמינגר (מתרגמת), תל-אביב תשס"ז.
5. ראו: ת' מאן, *בית בודנברוק*, נ' מירסקי (מתרגמת), תל-אביב תשמ"ה.
6. ראו: ת' מאן, 'טוניו קרגר', *מוות בוונציה וסיפורים אחרים*, נ' מירסקי (מתרגמת), בני-ברק תשמ"ח, עמ' 149-207.
7. בדמותו של יוהן בודנברוק, האנז הקטן (לעיל הערה 5) – הגיע תומאס מאן להישג מזהיר בעיצוב דמות של ילד.
8. ראו: ח"נ ביאליק, *ספיח*, ירושלים תשט"ו.
9. ראו: ד' בארון, *ילקוט סיפורים*, תל-אביב תשכ"ט, עמ' 93-104.
10. ראו: ד' בארון, *פרקי ספרות*, הרצליה תשנ"ג, עמ' 264-265.
11. ראו: ש"י עגנון, *אלו ואלו*, ירושלים ותל-אביב תשל"א, עמ' רנ"ו-רס"ז.
12. ראו: ב' תמוז, *מבחר סיפורים*, ירושלים תש"ן, עמ' 35-39.
13. ראו: ד' גרוסמן, *ספר הדקדוק הפנימי*, תל-אביב תשנ"א.
14. ראו: א' קרת, *געגועי לקסינג'ר*, תל-אביב תשנ"ד.

שנתון "yle" – תשס"ט – כרך י"ד

בראשית-יצירתו כתב יהושע סיפורים מופשטים בעלי אופי אלגורי ובהשפעה עגנונית. הלל ברזל עומד על התפתחות-העיצוב ביצירות-יהושע, החל מהאלגוריה המוחלטת, כלשונו, דרך אלגוריה סמלנית ופסיכולוגית, והמשכה – בסיפורים הראליסטיים, שאף הם לעולם אינם ריאליסטיים בתכלית, שהרי יש בהם כפל-פנים, הנותן להם צביון מטראליסטי.¹⁵ על דבריו של ברזל – אפשר להוסיף, שבשלב האלגורי, הכולל את סיפורי *מות הזקן*,¹⁶ אין מופיעים ילדים בסיפוריו.

בשלב השני של יצירתו נבנות דמויותיו מחומרי-חיים, ולא מאידאות מופשטות, ואז מופיעות דמויות צעירות בעלות נוכחות כובשת:

יאלני בן השלוש – **בשלושה ימים וילד**,¹⁷ ילד-נער חריג – ב"שתיקה הולכת ונמשכת של משורר",¹⁸ תמר – **ביום שרב, ייאוש, אשתו ובתו**.¹⁹ עם הפנייה לראליזם – מוחשת עוד יותר הופעתם של ילדים ונערים – כמתבטא ב*המאהב*²⁰ וב*גירושים מאוחרים*²¹ וביצירות נוספות של יהושע.

קיימים מספר מאפיינים, המייחדים את דמות הילד-הנער – בהשוואה לדמויות מבוגרות. מאפיינים אלה יוצרים קבוצה ייחודית – מבחינת סוג-הדמות, תפקודיה ודרכי-עיצובה.²²

ילדים ביצירת יהושע מעוצבים בדרך כלל כקרובות בסמיכות לפרדיגמת-העקדה: הם נעקדים על מזבח של אינטרסים, של יצרים אפלים ושל נסיבות חיצוניות.

מרדכי שלו זיהה את פרדיגמת העקדה ב*שלושה ימים וילד* וביצירות נוספות:

לפי פרשנותו האינטר-טקסטואלית, קיימת אצל יהושע תבנית קבועה של הצלת בן, הנתון בסכנת-חיים. הדוגמה המובהקת ביותר בהקשר זה היא הילד יאלני מהנובלה **שלושה ימים וילד**, שעובר סדרה של התעללויות על-ידי גיבור היצירה.²³ גיבורים אחרים מנוצלים מינית, או מהווים אובייקט למשיכה סטייתית: המהנדס נמשך לבתו, ומנסה לפגוע במחזור הצעיר שלה (**יום שרב, ייאוש, אשתו ובתו**); טלי נאנסת על-ידי אדם (*המאהב*); יוסף מאני מהשיחה החמישית במר *מאני*²⁴ שוכב במיטתה של הרבנית הדאיה.

חלק מהגיבורים הצעירים של יהושע נולדו בנסיבות מיוחדות:

ילד שנולד ב"טעות" להורים מבוגרים מאוד – **בשתיקה הולכת ונמשכת של משורר**; ילדה,

-
15. ראו: ה' ברזל, **מספרים בייחודם**, תל-אביב תשמ"א, עמ' 16-30.
 16. ראו: א"ב יהושע, **כל הסיפורים**, תל-אביב תשנ"ג.
 17. **שם**, עמ' 129-180.
 18. **שם**, עמ' 181-210. ראו גם ר' שאול (בן צבי), 'מעמד הדמויות בסיפורי א"ב יהושע', עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן, תשס"ו, עמ' 164-175 על דמותו של הילד בסיפור זה.
 19. **שם**, עמ' 211-250.
 20. ראו: א"ב יהושע, **המאהב**, ירושלים ותל-אביב תשל"ז.
 21. ראו: א"ב יהושע, **גירושים מאוחרים**, תל-אביב תשמ"ב.
 22. ראו: שאול (**שם**), עמ' 18-45, בנושא עיצוב הדמויות בכללותו.
 23. ראו: מ' שלום, 'חותם העקדה ב'שלושה ימים וילד', ב'בתחילת קיץ 1970 וב'מר מאני', נ' בן-דב (עורכת), **בכיוון הנגדי: קובץ מאמרים על מר מאני לא"ב יהושע**, תל-אביב תשנ"ה, עמ' 399-416. המאמר המובא בספר כולל התייחסויות מוקדמות של שלו למוטיב-העקדה ביצירות-יהושע.
 24. ראו: א"ב יהושע, **מר מאני**, תל-אביב תש"ן.

שנולדה כמעט בעל כורחה של אמה – בהמאהב; תינוק, שנולד מגילוי עריות – במר מאני. נסיבות-לידה מיוחדות אלה – מבליטות את הקשיים המשפחתיים ואת החסרונים הרגשיים, המאפילים על חייהם, ויש בהן גם הטרמה של הסבל בעתיד.

רבים מהילדים או הנערים סובלים גם ממגבלות ומחסרים, כגון יתמות, השמנה חולנית והרטבות-לילה, חירשות, פיגור והפרעות נפשיות.

אהובה פלדמן רואה במומים הללו אספקלריה למציאות חברתית ופוליטית.²⁵ ברוח זאת כותבת טל ניב, הרואה בפגמים הגופניים והנפשיים ביטויים מטונימיים לעולם המבוגרים.²⁶

תכונה אחרת, המשותפת לרוב הילדים בסיפורי-יהושע, מתבטאת ביופי, ברעננות, בהילה ארוטית:

יאלי מהנובלה **שלושה ימים וילד** – מהווה אספקלריה של אמו בקסם המיתי שלו: "מעורר חמדה ביופיו, בעיניו המזהירות, בעורו השחמחם, המלוהט";²⁷ דאפי מהרומן **המאהב** – פורחת ביפי נעוריה;²⁸ תמרה **מיום שרב** – מצוירת כנערה פורחת בעלת-חיוניות נשית מיוחדת; שמואל **ממסע אל תום האלף**²⁹ – כובש לבבות בחן המיוחד שלו.³⁰ הילדה בת האחת-עשרה מהרומן **מולכו**³¹ – כובשת את לבו של מולכו בחן הכהה, המסתורי והענוג שלה.³²

האנשים הצעירים ביצירות יהושע – דבקים בחיים עד כדי נהנתנות, ומגלים יכולת התמודדות מרשימה עם נסיבותיהם החיצוניות, גיבור-גיבור – לפי דרכו. בנו של המשורר **משתיקה הולכת ונמשכת של משורר** – מצליח להתגבר על מכשולים פנימיים וחיצוניים ולהביא עצמו לידי כתיבת שירה, כמעשה של שירות לטובת אביו, כפי שטובה זאת נתפסת בעיניו של הנער החריג.³³

במאמרה "אל הנער הזה התפללתי" – טוענת ניצה בן-דב, שיצירתו של יהושע מבטאת את הרעיון, שהילד הוא התקווה של כל תרבות. יהושע משתמש בקונבנציה הספרותית של ילד שמסיים סיפור, ועל-ידי כך יוצק בו תקווה ואופטימיות. היא מזדהה עם פרשנותו של שָׁלוֹ, אשר לפיה הילד ישרוד תמיד, גם אם מבקשים "לעקוד" אותו על מזבח כלשהו.

דמותו ומאורעותיו של שמואל אלבז **ממסע אל תום האלף** – מוכיחים תזה זאת:

הילד נלקח למסע מסוכן – ושורד, ואף עוזר לאחרים בעניינים שונים. בסופו של דבר, אביו משאירו באירופה, וכך הוא ניצל – ברוח המיתוס העתיק על הצלת ילד, ואילו הילדה ה"פגומה" נלקחת לאנייה.

בן-דב מצביעה על סמליות עמוקה בשמו של הילד, שמואל, שכמו שמואל ה"רואה" הוא צופה

25. ראו: א' פלדמן, 'השתקפות המציאות בסיפור החברתי הישראלי בין השנים 1970-1990', עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן, תשנ"ח, עמ' 24.

26. ראו: יניב (לעיל הערה 2), עמ' 10-11.

27. ראו: יהושע (לעיל הערה 16), עמ' 141.

28. ראו: יהושע (לעיל הערה 20), עמ' 143.

29. ראו: א"ב יהושע, **מסע אל תום האלף**, תל-אביב תשנ"ז.

30. **שם**, עמ' 67-68.

31. ראו: א"ב יהושע, **מולכו**, תל-אביב תשמ"ז.

32. ראו למשל, **שם**, עמ' 152, 167, 173-174.

33. ראו: יהושע (לעיל הערה 16), עמ' 181-210. מהלך העלילה כולה משקף את התמודדותו של הילד עם משפחה וחברה מנוכרות. ניתוח מפורט של תהליך זה ראו אצל שאול (לעיל הערה 18), עמ' 164-175.

למרחקים. כחולש על הכול הוא יושב על ראש התורן וצופה למרחקים, רואה יותר מהאחרים. הוא נבחר להשתתף בסיור הראשון של אדון הספינה, לאחר שבן-עטר הבחין בו, כשהוא מתנדנד במרומי-הספינה ואמר בלבו: "נראה כי אל הנער הזה התפללתי" (עמ' 90). תיאורו של הילד נסמך לייך, כביטוי לחיוניותו, לקסמו ולהשפעתו על אנשים אחרים. מינה-אסתר מאמצת אותו לבן, ובחסותה הבטוחה יישאר. הילד אינו רק דמות מראשית-ימי-הביניים, אלא דמות על-זמנית משורה של ילדים, שחייהם בסכנה, ובסופו של דבר אינם נעקדים.³⁴

רבות מהדמויות בסיפורי יהושע עוטות מסכה, המסתירה מעשים בלתי-מוסריים וזרויות נפשיות:

ביום שרב המהנדס גונב את מכתבי בתו, תמרה;³⁵ רות, אשתו, מתגלה כאישה בוגדנית.³⁶ ברומן **המאהב** בולט הפער בין החזות המהוגנת של אדם לבין מעשיו הנוראים. אדם מנצל את מצבה המשפחתי והכלכלי הקשה של טלי, חברתה של בתו, ומשתמש בה כאובייקט מיני.³⁷ אלה הן רק מקצת הדוגמאות לצביעות המבוגרים.

לעומת זאת, הילדים והנערים מופיעים בדרך כלל כאמיתיים, כספונטניים ואף כבעלי-אומץ לב: דאפי, בתו של אדם **המאהב**, מתפרצת על מורה קשה-לב – בשל דיבורו המזלזל על המורה הקודם שנהרג במלחמה;³⁸ תמרה **מיום שרב** מופיעה כנערה מוחצנת שתוכה – כַּבְרָה, ואין בה שמץ של העמדת-פנים. האנלוגיה עם האם מדגישה את כנותה ותמימותה.³⁹

יוצא מן הכלל הוא נעים, בן-הכפר הערבי, שנאלץ להסתיר דברים על מנת לשרוד בתרבות הזרה, בין מבוגרים המנצלים אותו, אך הוא נותר תמים ורענן ומלא פתיחות אנושית.⁴⁰

תכונה זו של אמת ותום-לב כרוכה בהופעתם של ילדים כמספרים-עֲדִים אמיתיים,⁴¹ שבכוח רגישותם מבטאים את האמת המשפחית או החברתית הכאובה. גדי מזהה את הזיוף, העולה מהפוזת הלשונית של קמינקא בגירושים **מאחרים**. הפתיחה לרומן מבטאת את נקודת-מבטו של הילד האומלל, המזהה את השקר של אמו וחושף את חוסר-הרגישות של אביו.

ננסי עזר, המנתחת את הפתיחה ואת היצירה כולה על-פי שיטת הלא-מודע הפוליטי של גיימסון⁴² – עומדת על המתח בין שתי חטיבות רטוריות בפסקת הפתיחה:

בחטיבה הראשונה מוצגת הפגישה עם הסב מנקודת-מבט נאיבית של הילד המספר. החטיבה

34. ראו: נ' בן-דב, **והיא תהילתך**, ירושלים ותל-אביב תשס"ו, עמ' 199-212.

35. ראו: יהושע (שם), עמ' 228-231.

36. שם, עמ' 233-234.

37. שם, עמ' 163-167.

38. שם, עמ' 229-230.

39. שם, עמ' 225-228.

40. ראו למשל, עמ' 150-154: נעים מופיע כאן כדמות תמה וקרבנית – הן במחשבותיו על אביו, ששלח אותו לעבוד במוסך למרות העובדה, שהיה תלמיד מצטיין, והן בפציעתו הממשית מהכבל של מעצור המכונית, בעודו מהרהר באומללותו במוסך.

41. מספר-עֲדִ הוא דמות ביצירת-סיפורת, שתפקידה לדווח ולהתירשם מדמויות אחרות, ובעיקר – מהדמות הראשית. מספר-עֲדִ עשוי לגולל את העלילה, לאפיין את הדמויות ואת החברה ואף להביע ביקורת ושיפוט על המתרחש. מספר-עֲדִ עשוי להיות בא-כוחו של המחבר, ולהביע את המסר של היצירה. מספר-עֲדִ עשוי להיות מהימן ובלתי-מהימן. השימוש במספר בלתי-מהימן הוא אחת מהתחבולות האירוניות של הסיפורת.

42. שיטת הלא-מודע הפוליטי של פרדריק גיימסון – מתבססת על תאוריה, אשר לפיה קיימת משמעות פוליטית לכל טקסט ספרותי, לרבות טקסט, שאין בו תכנים מדיניים כלל. לפיכך, כל יצירה מהווה גם אלגוריה למציאות פוליטית.

השנייה, מהמשפט השני ועד סוף הפסקה, כוללת שמונה-עשר משפטים, המבטלים את התמימות, הבולטת במשפט הראשון, ומביעים את המתח ואת הקונפליקטים הסמויים, כאשר נקודת-מבטו של גדי לא רק חושפת, אלא גם שופטת.⁴³

דמויות צעירות נקשרות גם לאנושיות ולהיעדרה:

הילדה החריגה במסע אל תום האלף – מופיעה כמבחן לאנושיות-העולם. במבחן זה עומדת גם אשתו השנייה של אבולעפיה, שמייצגת גישה מתקדמת יותר אל "האחר"; בן-עטר באותו רומן לוקח אתו את שמואל, כי אדם המוליך ילד – "משמר את אנושיותו" (עמ' 90).

ולהפך, חוסר-האנושיות של המשפחה והחברה – מודגם ביחסם לילד החריג **בשתיקה הולכת ונמשכת של משורר**. המשפחה מגלה את אנושיותו של הילד רק בגיל שלוש – לאחר קבורת תמונותיה של אמו: "בפעם הראשונה פקחנו את עינינו וראינו לפנינו אנוש קטן" (עמ' 60); גם במסע אל תום האלף – מתבטא חוסר-האנושיות של בני-העיר על-ידי יחסם לילדה המזורה;⁴⁴ בנובלה **יום שרב, ייאוש, אשתו ובתו** – מהווה היחס אל הבת, תמרה, ביטוי לתהליך של הידרדרות נפשית ומוסרית.⁴⁵

קבוצה מובחנת כל-כך של דמויות – מתבטאת בדרכי-עיצוב ייחודיות:

כבר נזכר לעיל, שדמויות-ילדים מופיעות רק לאחר פנייתו של יהושע למטראליזם ולראליזם, כלומר עם התחזקות היסוד המימטי בכתיבתו.

ככלל, דמויותיו של יהושע רחוקות מלהיות דמויות ראליסטיות רגילות גם באותן יצירות שמבטאות ראליזם. חידתיות, פערים והזרות – מאפיינים אותן, כפי שכבר עמדו על כך חוקרי-יהושע לדורותיהם. פענוח הדמויות דורש בדרך כלל מידה של הפשטה אידאית, העשויה להשלים את החסר בעיצוב הראליסטי של הדמות.⁴⁶

לעומת זאת, דמויות הילדים והנערים – מעוצבות כדמויות מימטיות כל דבר, בלא צורך בקביים של אלגוריה, של סמלנות או של גישה אידאית אחרת אל הדמות. הדמויות הצעירות של יהושע – בשונה מדמויות המבוגרים – עומדות בכוח-עצמן, בכוח-אמיתותן האנושית והראליסטית, וזאת – אפילו ביצירה רבת-פרדוקסים כמו **שתיקה הולכת ונמשכת של משורר**.

ראוי גם לציין, שדמויות ילדים, למעט הסיפור הנזכר, מתוארות בדרך כלל בתקופת-חיים קצרה, אך הרת-גורל, ואינן מתפתחות מעבר לכך. יוצא מן הכלל הוא הילד **בשתיקה הולכת ונמשכת של משורר**, שמתואר מינקות ועד בחרות. רמז להתפתחות מופיע גם בדמותו של אברהם מאני ממר מאני, אך ללא תיאור של חיי-נפש ילדיים.

אפיון נוסף הוא היסוד הדרמטי הקיצוני, שילדים פועלים בתוכו: כמעט היטרפות על-ידי דוב (שלושה ימים וילד), הרפתקאות (מסע אל תום האלף, המאהב), מעשים פלייליים, ובכללם – אונס (המאהב), משפט דרמטי (מסע אל תום האלף). אווירה ססגונית וקרנבלית מקיפה

43. ראו: נ' עזר, **ספרות ואידאולוגיה**, תל-אביב תשנ"ב, עמ' 41-71.

44. ראו: יהושע (לעיל הערה 29), עמ' 42-45.

45. נובלה זאת מתארת תהליך של נפילה נפשית ומוסרית קשה על רקע מחלה אנושה והתפרקות חיי המשפחה. ביטוי מוקצן לנפילה זאת הוא הזיקה המעוותת לבת, הסתרת מכתבי-האהבה שהיא מקבלת וההתעללות במחזרה הצעיר. ראו תיאור ההתעללות בעמ' 238-244. מאוחר יותר הוא כמעט דורס למוות את המחזר הצעיר – פעולה, שמקבילה סמלית למעשיו הקודמים כלפיו. ראו עמ' 248.

46. ראו: שאול (לעיל הערה 18), עמ' 72-73.

אותם, רחוקה מאווירת הנכאים והחידלון, הקשורה לכל-כך הרבה דמויות של מבוגרים. אווירה זאת עשויה להתקשר לאופי האקטיבי בדרך כלל של הילדים והנערים בסיפורי-יהושע, כאשר ההרפתקאות מהוות מטונימיה לכוחות-החיים שבהם. הרפתקאות אלה נקשרות במובן אחר לפרדיגמת-העקדה, המקיפה את כל הדמויות הצעירות – כמתואר לעיל.

הילד או הנער ביצירת-יהושע הוא אפוא דמות לא אבסורדית, דמות ריאליסטית, שמעוצבת על רקע של אירועים סוערים. הילד נולד באופן מוזר כלשהו: הוא גדל בדרך כלל ללא אם, או עם אם בלתי נוכחת; נאבק במבוגרים שניסו לגזול ממנו את זהותו; ובסופו של דבר הוא שורד – למרות קשיים פנימיים וחיצוניים, גם אם בעיותיו לא נפתרו.

הצבת דמויות צעירות מאפשרת ליהושע השגת איזון ריאליסטי ומונעת את גלישת יצירותיו אל עבר האבסורד וההרס המוחלט:

דמויות-הילדים מציבות אנטיזה ליסוד ההרס, הדומיננטי כל-כך ביצירות יהושע.⁴⁷ רבות מדמויותיו הורסות את עצמן ואת זולתן ובוועטות בנורמות משפחתיות, מוסריות או לאומיות. וחלקן מתוסבכות ומטרופות. אם כל דמויותיו של יהושע היו כאלה, ספק, אם היה ביכולתה של יצירתו להעמיד מציאות, שיש לה משמעות מחוץ לעולם של הטקסט; ואין ספק, שיהושע חותר להעמדת מציאות טקסטואלית, שמהווה מעין אספקלריה למציאות החוץ-טקסטואלית, אם כי לא במובן של ראליזם פשטני.⁴⁸

הימצאותם של ילדים ונערים צעירים ביצירתו – יוצרת אם כן מהימנות, ומביעה את הפן השני, הקיים לצדו של פן ההרס – פן התיקון. בהיותם רכים בשנים – נשקף להם עתיד; ויש מקום לסברה, על סמך אמיתותם וכישרונותיהם, שבאותו עתיד הם יתפתחו לבני-אדם טובים מאבותיהם. הילדים הם קרבנות של דור מבוגרים מסואב, כאשר לסיאוב יש משמעות אישית, משפחתית וחברתית, אולם הם מגלמים לא רק קרבניות, אלא גם את ההתגברות עליה, ונושאים אתם בשורה: הם מושכים אותנו אל עולם שמעבר למציאות ישראלית, העומדת בסימן האבסורד והניכור.

47. לפי גישות אחדות מהווה ההרסנות יסוד דומיננטי ביצירות יהושע. ראו שאול, שם, עמ' 84-87.

48. בריאיונות שונים ובזמנים שונים התבטא יהושע בזכות הכתיבה הריאליסטית, המגיבה על מציאות אובייקטיבית, והסתייג משלב מוקדם ביצירתו, אשר בו נטה לאלגוריה וליזיה ולהפשטה.

